

A B C D E F G H I J K L Ł M N O P R S T U V W X Y Z

Nr

LUBUSKIE

3771

1. Obiekt 314

MURY MIEJSKIE

2. Czas powstania
XIV - XV w.

3. Miejscowość
OŚNO
LUBUSKIE

11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

4. Adres 69-220 Ośno Lubuskie

nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna
województwo gorzowskie
gmina Ośno Lubuskie
pow. SEUBICE

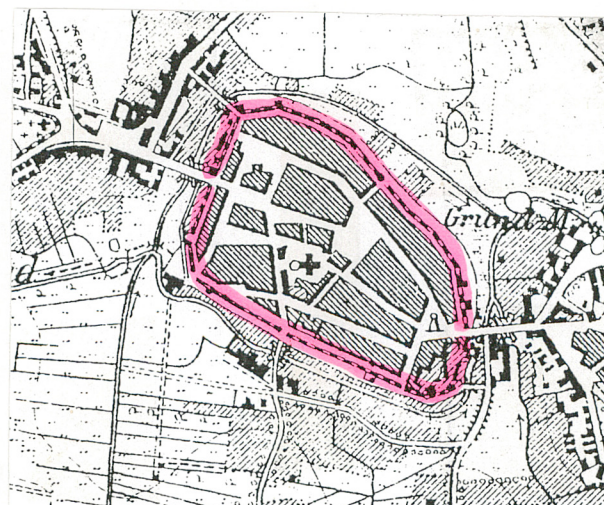
6. Poprzednie nazwy miejscowości
Drossen

7. Przynależność administracyjna
przed 1 VI 1975
województwo zielonogórskie
powiat Sulęcín

8. Właściciel i jego adres
Urząd Miasta i Gminy
Rynek 1
69-220 Ośno Lub.

9. Użytkownik i jego adres
Urząd Miasta i Gminy
Rynek 1
69-220 Ośno Lub.

10. Rejestr zabytków
Nr 35 33 data 25 15. 10. 1976 r.
KOL-I-175/61 24.03.1961

Orientacja

Ośno Lubuskie to kulkutysięczne miasto, położone w południowo-zachodniej części woj. gorzowskiego, przy trasie Gorzów Wlkp. - Słubice, w odległości ca 52 km na południowy-zachód od Gorzowa Wlkp. i ca 23 km na północny-wschód od Słubic. Miejscowość ta położona jest na obszarze Pojezierza Lubuskiego; tereny na wschód i południowy-zachód od miasta porastają zwarte kompleksy leśne.

Sytuacja

Układ urbanistyczny Ośna Lubuskiego zachował w pełni cechy przestrzenne, wykształcone w toku procesu historycznego w wiekach XIII i XIV (podziały parceli głównie z wieku XVIII). Oś kompozycyjna zorientowana na linii NW - SE. Dojazd do miasta od strony południowego-wschodu, południowego-zachodu i północnego-zachodu. Mury miejskie otaczają obszar założenia urbanistycznego, mającego formę zdeformowanego owalu, zwróconego szerszą stroną ku północnemu-zachodowi. Mury po stronie zewnętrznej obiega gruntowa aleja Basztowa, porośnięta miejscami szpalerami starodrzewu; po stronie wewnętrznej (lecz nie na całym obwodzie) również gruntowa droga przymurna. Czatownie zachowały się głównie po stronie wschodniej i południowo-zachodniej; baszty w narożniku południowo-wschodnim (na południe od niezachowanej Bramy Sulęcińskiej) i w części północno-wschodniej. Ciągłość murów przecina kilkanaście bramek dla pieszych.

Materiał, technika, konstrukcja

Konstrukcja murów obronnych Ośna Lubuskiego nie jest jednorodna, tak pod względem materiałowo-konstrukcyjnym jak i chronologicznym. Najstarsza część obwarowań wzniesiona jest z kamieni polnych w układzie warstwowym (grubość warstw ca 80 cm) na zaprawie wapiennej; mury takie występują po wschodniej stronie południowej części ul. Kopernika, po południowej stronie wschodniej części ul. 1 Maja, bezpośrednio po wschodniej stronie wylotu ul. Ogrodowej, po zachodniej stronie ul. Szkolnej i w pobliżu częściowo zachowanej, skrajnej czatowni północnej. Wysokość pierwotnych murów jest zróżnicowana (od ca 300 do 480 cm; wysokość mierzona po stronie zewnętrznej obwarowania). Północno-wschodnia część murów wykonana jest z cegły ceramicznej (wymiary ca 29 x 14 x 9 cm) o wątku polskim (fragmentami nieregularnym). Wi-

Lokację Ośna Lubuskiego na prawie polskim należy przypisać działalności reformatorskiej Henryka Brodatego (pocz. XIII w.); w jego to imieniu notariusz Wawrzyniec (późniejszy biskup lubuski) dokonał przestrzennej reformy Ośna, będącego wówczas osadą targową. Reorganizacja ta nastąpiła najprawdopodobniej w latach 20-tych XIII stulecia. W dokumencie z 1252 r. Ośno określone było jako "civitas forensis"; należy przypuszczać, że rozplanowanie przestrzenne było wówczas bardzo proste, oparte na czworobocznym, wydłużonym rynku i pojedynczych blokach zabudowy, przylegających do niego. Osadę przecinała droga tranzytowa (w osi dzisiejszej ulicy Rybackiej). Do rynku od południowego-wschodu przylegała parcela kościelna (świątynia była już w obrębie osady przedlokacyjnej). Trudno obecnie przesądzić czy w tym czasie miasto miało charakter otwarty czy też posiadało obwarowanie (za drugą możliwością przemawiają pewne cechy rozplanowania urbanistycznego). Miasto rozwijało się pomyślnie i już

<p>14. Kubatura</p> <p>-</p>	<p>15. Powierzchnia użytkowa</p> <p>długość ca 1300 m</p>	<p>16. Przeznaczenie pierwotne</p> <p>obronne mury miejskie</p>	<p>17. Użytkowanie obecne</p> <p>mury miejskie</p>
<p>18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja</p> <p>W okresie powojennym (l. 70-80-te) wykonano zabezpieczenia murów w rejonie dawnej Bramy Frnkfurckiej i północno-wschodniej partii fortyfikacji (wybudowano przypory). Część murów otrzymała nowe spoinowanie.</p>		<p>19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)</p> <p>Nie zachowały się dawne bramy. Mury zachowane na całym obwodzie. Widoczne spękania murów (ścian) baszt. Ogólnie zły stan techniczny czatowni.</p> <p>20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</p> <p>Mury miejskie Ośna Lub. wpisane są do rejestru zabytków woj. gorzowskiego; podlegają prawnej ochronie konserwatorskiej. Pilnej naprawy wymagają wszystkie czatownie i baszty (m. in. zabezpieczenie spękań. Fragmenty murów odchylone od pionu należy zabezpieczyć przyporami.</p>	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

22. Biblioteka

J. Siedler, Markischer Stadtebau im Mittelalter, Berlin 1914.
D. F. Schoenberg, Chronik der Stadt Drossen (fragm.) 1735.
H. Planitz, Die deutsche Stadt im Mittelalter, Koln 1954.
E. Lukas, Ośno Lubuskie - mury obronne, Szczecin 1965 (maszynopis)
Merian, Topographia Elektoratus Brandenburgici et Ducatus Pomeraniae, 1652.
J. Muszyński, Przed lokacją miast Ziemi Lubuskiej, (W:) Rocznik Lubuski T. III, Zielona Góra 1962.

23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

Reprodukcja mapy miasta z 1721 r. wg W. Jung, Die Kunstdenkmaler..., Berlin 1913.
Reprodukcja mplanu miasta z pocz. XVIII w., wg J. Siedler, op. cit,
Reprodukcja widoków miasta z poł. XVII w. wg Meriana, op. cit.

24. Uwagi różne *Karta ewid. arch. NR 816*

25. Opracował

tekst mgr Cezary Nowakowski, BSiDK Szczecin, listopad 1998 r.

imię, nazwisko, data, podpis

plany, rysunki mgr Cezary Nowakowski, BSiDK Szczecin, listopad 1998 r.

imię, nazwisko, data, podpis

zdjęcia fotogr. mgr Waldemar Witek, BSiDK Szczecin, listopad 1998 r.

imię, nazwisko, data, podpis

miejsce przechowywania negatywów WKZ Gorzów Wlkp.

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

WOJEWÓDZKI ODDZIAŁ
PAŃSTWOWEJ SŁUŻBY OCHRONY ZABYTKÓW
ul. Jagiellończyka 8
66-413 GORZÓW WLKP.
tel./fax (095) 223-612, 215-295

DYREKTOR
z up. D. Wierczorek
mgr Wiesław Onrostowski
WOJEWÓDZKI KONSERWATOR ZABYTKÓW
30.11.1998

27. Załączniki

wkładki szczegółowe - szt.

1. Miejscowość OŚNO LUBUSKIE	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) MURY MIEJSKIE	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) tekst, fotografie
---------------------------------	---	---

c. d. rubr. nr 12 - w końcu XIII lub na początku XIV w. zaistniała konieczność powiększenia jego terytorium. Rozszerzenia tego dokonano w kierunku południowo-wschodnim, a wiązało się ono - najprawdopodobniej - z nadaniem wolnościowych praw magdeburskich. Na przyłączonym terenie wytyczono Nowy Rynek, z którego narożników w kierunku południowo-wschodnim wychodziły dwie ulice (ob. ul. Kopernika i Kościelna); od południowego-zachodu nowo powstałe bloki zabudowy ograniczała droga zagumienna (ob. ul. 1 Maja). Powstały w ten sposób cztery wydłużone bloki zabudowy o dość regularnym rozplanowaniu. Gdzie znajdowała się siedziba wójta trudno dziś jednoznacznie przesądzić; niektórzy badacze określają to miejsce w rejonie dzisiejszej ul. Strażniczej, zamykającej bloki zabudowy od południowego-wschodu (w wiekach XVIII i XIX miejsce to określano mianem Stadthoff). Powiększone w ten sposób miasto o zwartym, owalnym obrysie otoczono obwarowaniami. Początkowo - jak należy przypuszczać - były to wały ziemne z drewnianą palisadą. Dopiero z czasem podjęto trud budowy murowanych fortyfikacji, wymagających znacznych nakładów finansowych i sporo czasu. Z tych względów powstawanie murów miejskich przebiegało etapami, na przestrzeni wielu dziesiątków lat. Przez długi czas drewniane umocnienia pierwotne współwystępowały z fragmentami nowo wznoszonych murów. Część badaczy podaje rok 1477 r. jako datę budowy (rozpoczęcia ? ukończenia ?) murów. Analiza konstrukcyjna (w tym analogie z XIII-wiecznymi obwarowaniami Strzelec Krajeńskich i Gorzowa) oraz fakty z historii Ośna (m. in. odparcie w 1432 r. wojsk husyckich, wyposażonych w broń palną) skłaniają do wniosku, że budowa murów miejskich rozpoczęła się w Ośnie już w końcu XIII w. Wspomniana wyżej data - 1477 r. - być może odnosi się do wzmocnienia fortyfikacji np. basztami ceglanymi. Początkowo w obrębie murów znajdowały się dwie bramy - Sulęcińska (od południowego-wschodu) i Frankfurcka (od północnego-zachodu); po 1721 r. powstała trzecia - Ostrowska (Werderthor). W XVIII i XIX w. stuleciu mury przepruto kilkunastoma furtami, w celu poprawy warunków komunikacyjnych i w związku ze stopniową utratą znaczenia militarnego. Poza obwarowanym miastem, już w średniowieczu, rozwijały się dwa przedmieścia rozlokowane przy traktach wylotowych. W XIV w. powstało przedmieście frankfurckie, zajmujące teren w pobliżu wsi rybackiej, Chyży (ob. ul. Słubicka). Z tego też czasu pochodził kościół p.w. św. Gertrudy i ulokowany w jego pobliżu szpital (pierwsza drewniana świątynia w wieku XV zastąpiona została budowlą murowaną). W XVIII w. przy kościele tym powstał cmentarz. Przedmieście sulęcińskie powstało w wieku XV,

Wkładkę założył: mgr Cezary Nowakowski, BSiDK Szczecin, listopad 1998 r.

c. d. wkładka nr 2

Miejsce przechowywania negatywów : WKZ Gorzów Wlkp.

1.

2.

3.

1. Miejscowość OŚNO LUBUSKIE	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) MURY MIEJSKIE	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) tekst, fotografie
---------------------------------	---	---

c. d. rubr. nr 12 - w otoczeniu kościoła p. w. św. Jerzego i towarzyszącego mu szpitala. Zabudowania początkowo oddalone od bramy miejskiej o ca 200 m, wykształciły wielodrożną strukturę osadniczą o dość luźnej kompozycji. W 1719 r. spośród 325 domów Ośna aż 127 znajdowało się w obrębie przedmieść (w tym ca 70 % na sulęcińskim). Istotne zmiany układu urbanistycznego Ośna przyniósł dopiero wiek XIX, kiedy to zlikwidowano bramy miejskie. Linie murów przepruto licznymi furtkami i przejazdami w kierunku południowo-zachodnim (ul. Ogrodowa) i północnym (zlikwidowanym w XX w.). Rozerwanie spójności obwarowań oraz zasypianie fosy doprowadziło do terytorialnej integracji historycznego centrum z przedmieściami. Pomiędzy 1801 a 1926 r. liczba domów na przedmieściach wzrosła z 413 do 574.

Mury miejskie Ośna - w swej najstarszej części budowane z kamienia polnego, w układzie warstwowym, w okresie późniejszym uzupełniane fragmentami ceglany lub kamienno-ceglany - posiadały 12 prostokątnych czatowni, nierytmicznie rozmieszczonych na obwodzie. Północno-wschodni odcinek murów, w sposób naturalny broniony przez bagna, czatowni takich praktycznie nie posiadał (największe ich zagęszczenie występowało na odcinku południowo-wschodnim). Fosa miejska zasilana była okolicznymi strumieniami (Lenka, Łęcza), rozlewała się szeroko od strony południowo-zachodniej i północno-wschodniej; po zachodniej stronie Bramy Frankfurckiej znajdował się staw (obecnie warunki hydrograficzne uległy daleko idącemu zatarciu). W okresie późniejszym (XVI w.) mury miejskie wzmocniono dodatkowo trzema cylindrycznymi basztami, a bramy poprzedzono budynkami z mostami zwodzonymi (przejazdy utworzyły w ten sposób tzw. szyje obwarowań). Od czasów wojny trzydziestoletniej znaczenie obwarowań miejskich zaczęło upadać. Procesowi ruinacji zaczęły ulegać mury, baszty, bramy i czatownie. W 2. połowie XVIII w. rozebrano przednie budynki bramne oraz szyje. W 2. połowie XIX w. wyburzano bramy.

c. d. rubr. nr 13 - doczne są ślady tynkowania tak lica jak i wewnętrznej powierzchni murów. Korona murów zwieńczona jest bądź wspólną cegłą ceramiczną, bądź warstwą szlichty betonowej lub ceramicznymi płytkami, dachówkopodobnymi. We wschodniej części muru (na północ i południe od niezachowanej dziś Bramy Sulęcińskiej), w części południowo-wschodniej (na południe od ul. Strażniczej, po południowo-wschodniej stronie wylotu ul. Ogrodowej oraz w pobliżu czatowni zachodniej (na południe od ul. Szkolnej) konstrukcja jest wtórna; mur wykonany jest z kamieni polnych o zróżnicowanej wielkości bez zachowania warstwowości. Korona murów zwieńczona cegłą ceramiczną

c. d. wkładka nr 3

Wkładkę założył: mgr Cezary Nowakowski, BSiDK Szczecin, listopad 1998 r.

Miejsce przechowywania negatywów : WKZ Gorzów Wlkp.

4.

5.

8.

1. Miejscowość

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

OŚNO LUBUSKIE

MURY MIEJSKIE

tekst, fotografie

c. d. rubr. nr 13 - (3 warstwy), tworzącą gzyms kostkowy (analogicznie zwieńczona jest pierwotna część murów po południowej stronie niezachowanej Bramy Frankfurckiej). Z nowego materiału (cegła ceramiczna o zabarwieniu żółtawym) wykonany jest fragment muru (wraz z furtką dla pieszych) po północnej stronie Bramy Frankfurckiej. Odchylone od pionu i najwyższe fragmenty murów wsparte są przyporami; i tu materiał budowlany jest zróżnicowany (po zachodniej stronie ul. 1 Maja - od strony wnętrza - i po południowej stronie ul. Szkolnej - od strony lica - z cegły ceramicznej o wymiarach 26,5 x 13 x 6,5 cm, po południowej stronie Bramy Frankfurckiej - kamiennymi i po wschodniej stronie północnej części ul. Kopernika - z cegły ceramicznej o wymiarach 24 x 12 x 6 cm). W obrębie murów obronnych Ośna Lubuskiego zachowały się dwie **baszty** (fot. 1, 2, 8) o cylindrycznych korpusach, murowanych z cegły ceramicznej (wątek polski) i nakrytych stożkowymi, ceglanyimi hełmami (wysokość baszty południowej ca 11 m, baszty północno-wschodniej ca 13 m). Korpusy obu baszt, w połowie wysokości, przecięte są wklęsłymi, otynkowanymi pasami o szerokości ca 65 cm. W ścianach czterokondygnacyjnych baszt widoczne strzelinowate otwory strzelnicze i otwory maculcowe. Ściany obu wież wykazują fragmenty wtórnie przemurowane. Do baszty południowej prowadzi wejście od strony miasta, do baszty północno-wschodniej od strony zewnętrznej. Na obwodzie murów zachowały się ślady po 8 czatowniach, mających od strony miasta charakter otwarty. Czworoboczne przyziemie czatowni ma szerokość od ca 4 do 6 m; wyprowadzone jest ono poza lico murów na ca 100 - 130 cm. Dolne fragmenty ścian czatowni murowane są z kamieni polnych do wysokości 220 - 500 cm, bez zachowania układu warstwowego (co sugeruje ich wtórność względem pierwotnego pierścienia murów). Górne fragmenty murowane są z cegły ceramicznej. Dachy czatowni bądź dwuspadowe (fot. 18), bądź czterospadowe, kopertowe (fot. 15). W ścianach czatowni widoczne strzelinowate okienka strzelnicze i gniazda do osadzenia belek pomostów (rozmieszczonych w dwóch kondygnacjach), skomunikowanych z gankami, opinającymi mury od strony wewnętrznej.

Wkładkę założył:

mgr ^(imię, nazwisko, data) Cezary Nowakowski, BSiDK Szczecin, listopad 1998 r.

Miejsce przechowywania negatywów: WKZ Gorzów Wlkp.....

6.

7.

9.

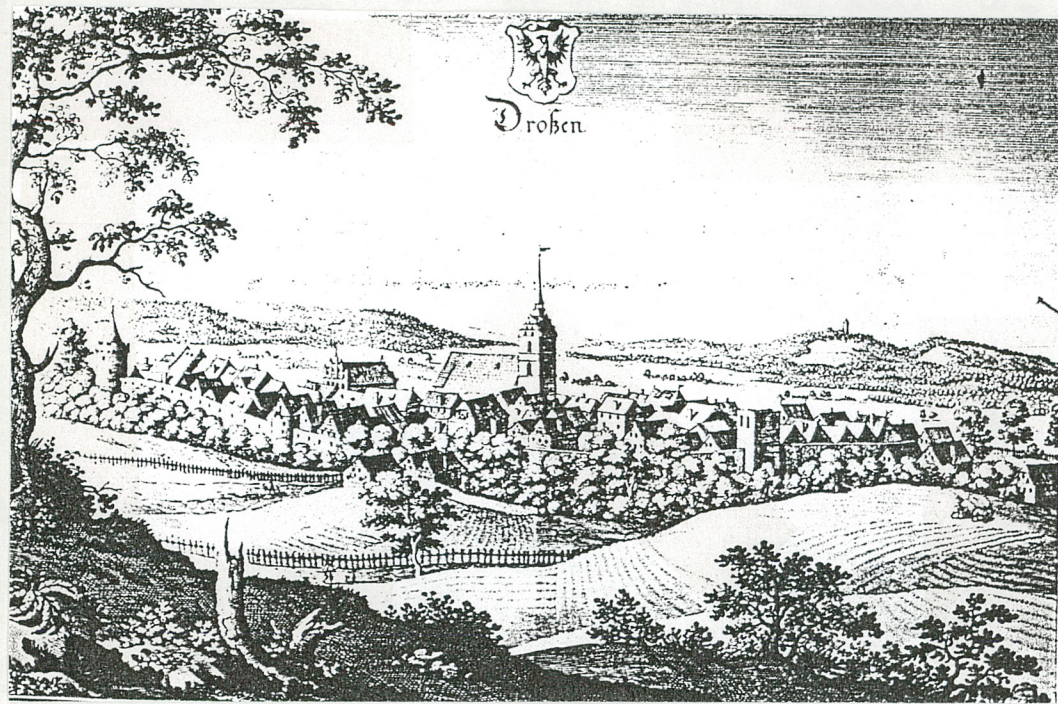
1. Miejscowość OŚNO LUBUSKIE	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) MURY MIEJSKIE	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) spis fotografii, widoki miasta wg Meriana (1650 r.)
---------------------------------	---	---

Spis fotografii:

1. Baszta w północno-wschodniej części murów, przy Al. Basztowej - widok od południowego-zachodu
2. Północno-wschodni fragment murów miejskich, przy Al. Basztowej
3. Mury miejskie wzdłuż Al. Basztowej, na wschód od ul. Kopernika
4. Południowo-wschodnia część murów miejskich - widok od zachodu
5. Południowo-wschodnia część murów miejskich - widok od północy
6. Miejsce po nieistniejącej dziś Bramie Sulęcińskiej
7. Południowo-zachodni fragment murów miejskich - widok od wschodu, z ul. Strażniczej
8. Południowy kraniec murów miejskich z basztą narożną - widok od północnego-zachodu
9. Widok czatowni w murach miejskich po wschodniej stronie ul. Strażniczej i południowej Pl. Wolności
10. Południowo-zachodnia część murów miejskich, na południowy-zachód od ul. 1 Maja
11. Fragment murów miejskich na południe od ul. Ogrodowej i Różanej - widok od południowego-wschodu
12. Fragment murów miejskich (strona zewnętrzna) na południe od ul. Ogrodowej i Różanej
13. Brama w murach miejskich w wylocie ul. Ogrodowej
14. Zachodni fragment murów miejskich
15. Zachodni fragment murów miejskich (strona wewnętrzna), na zachód od ul. Szkolnej
16. Miejsce po nieistniejącej dziś Bramie Frankfurckiej, widok od zachodu
17. Fragment murów miejskich po południowej stronie niezachowanej Bramy Frankfurckiej
18. Czatownia w północnej części murów miejskich - widok od południowego-wschodu
19. Północna część murów miejskich (strona zewnętrzna), po południowej stronie Lenki
20. Północno-wschodnia część murów miejskich (strona zewnętrzna), przy Al. Basztowej

Wkładkę założył: mgr. Cezary Nowakowski, BSiDK Szczecin, listopad 1998 r.

Miejsce przechowywania negatywów : WKZ Gorzów Wlkp.

1. Miejscowość O Ś N O L U B U S K I E	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) MURY MIEJSKIE	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) fotografie
--	--	---

10.

11.

12.

Wkładkę założył:

(imię, nazwisko, data)

mgr Cezary Nowakowski, BSiDK Szczecin, listopad 1998 r.

Miejsce przechowywania negatywów:WKZ Gorzów Wlkp.

13.

14.

15.

1. Miejscowość

OŚNO LUBUSKIE

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

MURY MIEJSKIE

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

fotografie, widoki wg Meriana

16.

17.

18.

Wkładkę założył:
(imię, nazwisko, data)
 mgr. Cezary Nowakowski, BSiDK Szczecin, listopad
 WKZ Gorzów Wlkp.

Miejsce przechowywania negatywów:

Z-d Poligr. Jan Jasiński W-wa, ul. Wolna 13, tel. 12-43-83

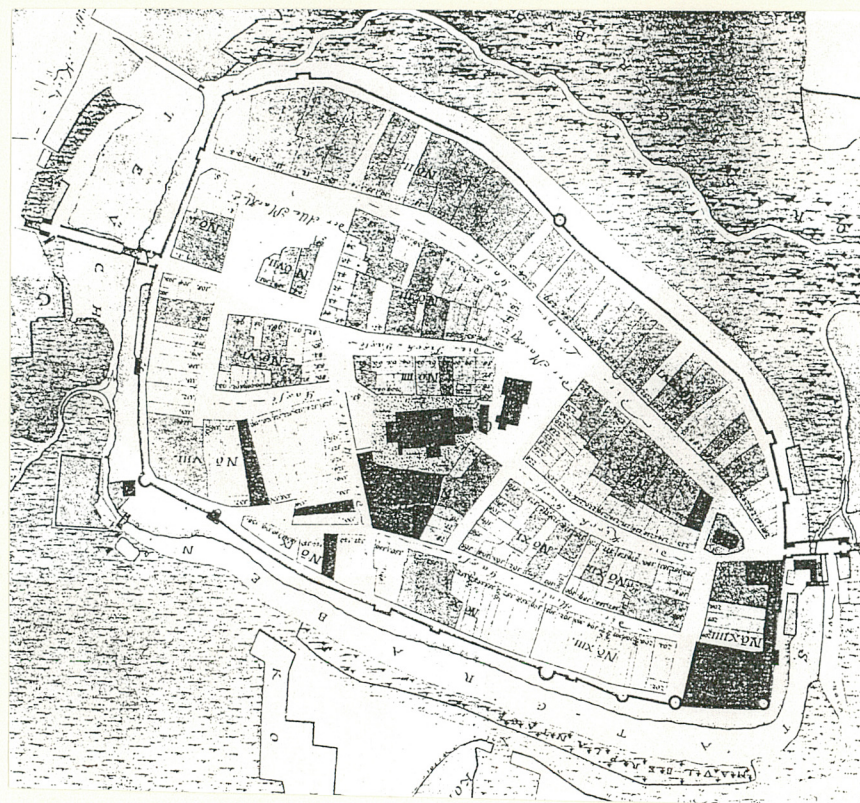
19.

20.

OŚNÓ LUBUSKIE

.....
(imię, nazwisko, data)

WKZ Gorzów Wlkp.

